

МЕНСЮ І.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірантка кафедри права інтелектуальної власності та корпоративного права

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЕЛЕКТРОННИХ БІБЛІОТЕК ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

На сьогоднішні день діяльність та функціонування електронних бібліотек є досить розповсюдженим явищем. Однак, їх правове регулювання не визначено на належному рівні. В результаті чого, неврегульованими залишаються досить велика кількість питань, а створення та функціонування електронних бібліотек здійснюється на підставі загальноукраїнського законодавства, в тому числі інформаційного, яке лише частково забезпечує правове поле їх функціонування. Перше місце в цій системі належить інформаційно-правовим нормам Конституції України, які закріплюють інформаційні права і свободи, встановлюють основні права й обов'язки відповідних суб'єктів із питань створення і поширення інформації.

Електронні бібліотеки здійснюють свою діяльність на підставі закріпленого у статті 34 Конституції України права «вільно збирати, зберігати, використовувати та поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб — на свій вибір». При формуванні електронних бібліотек необхідно також керуватися тими статтями Конституції, що забезпечують громадянам право на повагу їхньої особистості (ст. 28), недопускання зібрання, зберігання та розповсюдження конфіденційної інформації без їхньої згоди (ст. 32), право громадян володіти, користуватися й розпоряджатися своєю власністю, результатів інтелектуальної та творчої діяльності без їх згоди (ст. 54) тощо [1].

Захист особистих немайнових і майнових прав суб'єктів авторського права здійснюється також у відповідності до Цивільного кодексу України, Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України.

Базовим юридичним актом, що регулює діяльність електронних бібліотек, є Закон України «Про авторське право та суміжні права» [2], яким регулюються правовідносини у галузі авторського права і суміжних прав; визначаються майнові і немайнові права авторів, порядок охорони творів, терміни дії, порядок передачі авторського права, в якому наведено перелік творів, що охороняються, а також тих об'єктів, на які поширюється чинність Закону [3; 49].

Бажливо зазначити, що даний Закон все ж таки регулює питання лише щодо звичайних бібліотек. В ньому мова про діяльність та функціонування електронних бібліотек взагалі не йде. Так, у ст.21 цього Закону передбачено, що «допускається без згоди автора або іншої особи, яка має авторське право, репографічне відтворення одного примірника

твору бібліотеками та архівами, діяльність яких не спрямована прямо або опосередковано на одержання прибутку, за таких умов: а) бібліотека та архів мають достатньо підстав вважати що такий примірник використовуватиметься з метою освіти, навчання і приватного дослідження». Утім, під визначенням репрографічного відтворення, яке міститься у ст. 1 зазначеного Закону, не підпадає електронне відтворення творів, зокрема за допомогою комп'ютера. Таким чином, в цьому Законі відсутні основні засади регулювання правовідносин, що випливають у процесі формування та надання в суспільне використання електронних бібліотечних фондів [4; 19–20].

Легітимну основу формування фондів електронних бібліотек певною мірою забезпечує Закон України «Про обов'язків екземпляр документів», відповідно до якого бібліотеки повинні забезпечуватись обов'язковим примірником нових аудіовізуальних (кіно-, відео-, фото-, фотодокументи), текстових, потних, картографічних, образотворчих творів, а також електронних видань. Наявність у переліку електронних видань дозволяє законодавчо виправдати поповнення фондів мережних бібліотек творами в електронній формі. Окрім того, бібліотеки, що отримали обов'язкові примірники документів зобов'язані надавати їх юридичним або фізичним особам у тимчасове користування, тобто викупувати бібліотечні функції (зокрема і надавати доступ через Інтернет).

Деякі правові аспекти діяльності бібліотеки в даному напрямку відображені і в розпорядженні Кабінету Міністрів України «Про затвердження Концепції формування системи національних електронних інформаційних ресурсів» [5], де, зокрема зазначено, що права авторства і право власності на інформаційні ресурси, технології та засоби їх забезпечення можуть належати різним особам, котрі є розробниками засобів забезпечення автоматизованих інформаційних систем, баз і банків даних, їх мереж, інших інформаційних технологій.

На сьогоднішній день функціонування електронних бібліотек цілком підпадає під дію Закону України «Про бібліотеки та бібліотечну справу», однак ототожнення традиційної бібліотеки з електронною є неприпустимим. Сам закон не містить в повній мірі актуальної характеристики діяльності цієї установи і вимагає корегування. А визначення «бібліотека», закріплене в статті 1 Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу», не враховує такий значущий в даний час напрямок в діяльності бібліотеки як забезпечення можливості користування фізичним та юридичним особам бібліотечним фондом, представленим в електронному вигляді при одночасному забезпеченні дотримання прав і законних інтересів авторів творів. Важливо зазначити, що колекції документів в електронній формі сьогодні створюються різними організаціями у самих різних напрямках діяльності з метою забезпечення своєї власної роботи й комерційного використання інформаційного продукту. Однак, далеко не всі зібрання документів або інформаційних

ресурсів можуть бути названі бібліотеками, що впливає із самого визначення «бібліотечна справа», під яким законодавство розуміє «галузь інформаційної, культурної, освітньої діяльності суспільства, що включає створення і розвиток мережі бібліотек, формування та обробку бібліотечних фондів, організацію бібліотечного, інформаційного та довідково-бібліографічного обслуговування користувачів бібліотек, підготовку бібліотечних кадрів, наукове та методичне забезпечення розвитку бібліотек». Отже, мова йде про особу або організацію, що професійно займається бібліотечною справою, орієнтує свою діяльність на широке коло користувачів та здійснює обслуговування користувачів із дотриманням усіх правил, передбачених законодавством.

Важливим є те, що нормативно-правові акти, які прямо або опосередковано стосуються бібліотечної справи України, лише поверхово регулюють відносини в сфері діяльності електронних бібліотек. Майже всі вони є застарілими та потребують коригувань. І хоча проблематика законодавчого регулювання їх діяльності поступово стає предметом дослідження різноманітних наукових праць і викликала певну зацікавленість з боку Держави, дана тематика все ж ще потребує подальших як теоретичних розробок, так і вдосконалень на законодавчому рівні.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. – 1996 р. – № 30 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua> ;
2. Про авторське право і суміжні права : закон України від 23.12.1993 № 3792-XII, зі змінами та доповненнями. Офіційний сайт Верховної ради України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua> ;
3. Давидова І. О. Електронні бібліотеки: правові засади функціонування в Україні / І. О. Давидова // Нові обличчя бібліотек та організацій: від падій до партнерства і професіоналізму : фокусний семінар восьмої міжнар. конф. «Крим-2001» «Бібліотеки та асоціації у світі, що змінюється: нові технології і нові форми співробітництва», Судак, 9- 17 черв. 2001 р. – Судак, 2001р. – С. 47- 51;
4. Галінська С. Існування електронних бібліотек в Україні: сучасність та перспектива / С. Галінська // Інтелектуальна власність. – 2009р. – № 11. – С. 17- 24
5. Про затвердження Концепції формування системи національних електронних інформаційних ресурсів : розпорядження Каб. Міністрів України від 5 трав. 2003 р. № 259-р. // Офіційний вісник України. 2003р. № 18. 864 с.;